

Valstybinio audito ataskaita

ŽEMĖS ŪKIO SRITIES MOKESČIŲ LENGVATOS

2013 m. gruodžio 20 d. Nr. VA-P-60-3-24

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

TURINYS

<u>SANTRUMPOS IR SAVOKOS</u>	<u>3</u>
<u>SANTRAUKA</u>	<u>4</u>
IŠVADOS	5
REKOMENDACIJOS	5
<u>IŽANGA</u>	<u>6</u>
<u>AUDITO REZULTATAI</u>	<u>8</u>
1. <u>Nežinomas žemės ūkio veiklą vykdančių asmenų skaičius</u>	<u>9</u>
2. <u>Ne visos deklaruotinos pajamos iš žemės ūkio veiklos yra deklaruojamos</u>	<u>11</u>
3. <u>Neišnaudojamos visos žemės ūkio srities mokesčių lengvatų administravimo priemonės</u>	<u>14</u>
<u>PRIEDAI</u>	<u>18</u>

SANTRUMPOS IR SĄVOKOS

Žemės ūkio veikla – veikla, apimanti žemės ūkio produktų gamybą, savos gamybos žemės ūkio produktų perdirbimą ir iš jų pagamintų maisto ar ne maisto produktų realizavimą, taip pat paslaugų žemės ūkiui teikimą ir (arba) geros agrarinės ir aplinkosauginės žemės būklės palaikymą¹.

Žemės ūkio veiklos subjektas – žemės ūkio veikla arba žemės ūkio ir alternatyviąja veikla užsiimantis fizinis ar juridinis asmuo arba fizinių ar juridinių asmenų grupė, taip pat Lietuvoje registruotas užsienio juridinio asmens filialas, kurių žemės ūkio valda yra įregistruota Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre².

Žemės ūkio valdos ar ūkio ekonominis dydis – dydis, nustatomas bendrąjį standartinį gamybinį pelną padalijus iš ekonominio dydžio vieneto (EDV)³.

Kontrolės veiksmai – operatyvūs patikrinimai, mokestiniai tyrimai ar mokestiniai patikrinimai, kuriuos VMI atlieka kontroliuodama mokesčių mokėtojus.

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija.

NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos.

PVM – pridėtinės vertės mokestis.

GPM – gyventojų pajamų mokestis.

EDV – ekonominio dydžio vienetas, lygus 4 143 Lt.

Valdų registras – Žemės ūkio ir kaimo verslo registras.

---

¹ Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas, 2002-06-25 Nr. IX-987, 2 str. 22 d.

² Ten pat, 2 str. 23 d.

³ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2010-12-23 įsakymu Nr. 3D-1106 patvirtinto Žemės ūkio valdos ar ūkio Bendrojo standartinio gamybinio pelno ir ekonominio dydžio, išreiškiamo ekonominio dydžio vienetais, apskaičiavimo tvarkos aprašo 2 p.

SANTRAUKA

Lietuvoje, kaip ir daugelyje šalių, žemės ūkis sulaukia ypatingo valstybės dėmesio. Žemdirbiai traktuojami kaip smulkaus verslo atstovai, vykdančys didelės rizikos verslą, kuriam įtakos turi gamtiniai faktoriai. Viena iš valstybės paramos priemonių žemės ūkiui – įvairių mokesčių lengvatų suteikimas. Mokesčio lengvata – tai mokesčių mokėtoju ar jų grupei mokesčio įstatymo nustatytos išskirtinės apmokestinimo sąlygos, kurios yra palankesnės, palyginti su įprastinėmis sąlygomis⁴.

Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programoje numatyta pertvarkyti mokesčių sistemą. Vienas iš tokios pertvarkos tikslų – taikyti vien socialiai reikšmingas ir tikslingas mokesčių lengvatas verslui ir visuomenei bei numatyti tik ekonomiškai pagrįstas, ūkio plėtrą skatinančias, konkrečių visuomenei reikšmingų tikslų siekiančias mokesčių lengvatas⁵. Taigi mokesčių lengvatos yra labai svarbus mokesčių politikos instrumentas. Lietuvos mokesčių įstatymuose nustatytos 25-ios žemės ūkio srities mokesčių lengvatos, taigi Lietuvoje žemės ūkio subjektams yra nustatyti specialūs mokesčių režimai, supaprastintos schemas, arba mažiausias pajamas uždirbantieji visai atleidžiami nuo pajamų mokesčių.

Finansų ministerija kasmet Seimui teikia valstybės biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinį, kurio aiškinamajame rašte nurodomi duomenys apie negautas pajamas dėl mokesčių lengvatų taikymo. 2012 m. aiškinamajame rašte pateikta informacija apie 274 mln. Lt valstybės biudžeto pajamų netekimus dėl vienos žemės ūkio srities mokesčių lengvatos⁶ taikymo.

Audito metu siekėme įvertinti, ar žemės ūkio srities mokesčių lengvatos taikomos rezultatyviai:

- ar žinoma, kiek žemės ūkio veiklos subjektų turi teisę taikyti žemės ūkio srities mokesčių lengvatas;
- ar žinoma, kokios yra deklaruotinos pajamos iš žemės ūkio veiklos;
- ar taikomos pakankamos žemės ūkio srities mokesčių lengvatų administravimo priemonės ir būdai.

Žemės ūkio politiką formuoja ir vykdo Žemės ūkio ministerija. Valstybės politikos įgyvendinimą finansų srityje formuoja, organizuoja, koordinuoja ir kontroliuoja Finansų ministerija. Pagrindinė institucija, atsakinga už mokesčių lengvatų administravimą, yra Valstybinė mokesčių inspekcija⁷.

Audito išvados suformuluotos įvertinus ir išanalizavus audituojamų ir kitų subjektų pateiktus 2009–2012 m. duomenis apie žemės ūkio veiklos subjektus, žemės ūkio srities mokesčių lengvatas ir jų taikymą.

Atlikdami auditą laikėmės nuostatos, kad audituojami ir kiti subjektai pateikė išsamią ir objektyvią informaciją, o dokumentų kopijos atitinka originalus.

Įvertinę audito metu surinktus įrodymus, pateikiame savo išvadas ir rekomendacijas.

---

⁴ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004-04-13 Nr. IX-2112, 2 str. 9 d.

⁵ Patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012-12-13 nutarimu Nr. XII-51.

⁶ Akcizų lengvata, taikoma žemės ūkiui skirtiems degalams.

⁷ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004-04-13 Nr. IX-2112, 15-16 str.

IŠVADOS

Žemės ūkio veiklos subjektai į apmokestinimo sistemą įtraukti nuo 2009 metų, jiems nustatytos lengvatinės apmokestinimo sąlygos. Tačiau apmokestinant žemės ūkio veiklos subjektus nebuvo išsamiai įvertintos šių subjektų mokamų mokesčių administravimo priemonės ir būdai.

1. Valstybės registruose nėra tikslios informacijos, kuri leistų nustatyti asmenų, vykdančių žemės ūkio veiklą, skaičių. Dėl šios priežasties sudėtinga įvertinti žemės ūkio srities mokesčių lengvatų taikymo tikslingumą, poveikį žemės ūkiui, biudžeto pajamoms (1 dalis).
2. Nežinomas deklaruotinas žemės ūkio veiklos subjektų pajamų iš žemės ūkio veiklos dydis, todėl apsunkinamas žemės ūkio srities mokesčių lengvatų taikymo masto, jų poveikio biudžeto pajamoms ir žemės ūkiui vertinimas, o mokesčių lengvatomis gali naudotis asmenys, kuriems jos nepriklauso (2 dalis).
3. Netikslūs duomenys apie žemės ūkio veiklos subjektus ir jų pajamas turi įtakos žemės ūkio veiklos subjektų mokamų mokesčių administravimui, VMI vykdomų kontrolės veiksmų pagrįstumui ir reikšmingumui, todėl šie subjektai gali būti netinkamai kontroliuojami ir nemokėti mokesčių. Audito metu nustatyta, kad 84 proc. atrinktų fizinių asmenų NMA ir VMI pateikė skirtingą informaciją apie savo finansinę padėtį 2009–2012 m.: VMI pateiktose metinėse pajamų deklaracijose jie nurodė 8,7 mln. Lt mažesnes apmokestinamąsias pajamas iš žemės ūkio veiklos nei NMA pateiktose finansinėse ataskaitose (3 dalis).

REKOMENDACIJOS

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai

Siekiant užtikrinti, kad Ūkininkų ūkių registre būtų aktuali informacija, imtis priemonių, kad šio registro duomenys kasmet būtų atnaujinami ir kad šiame registre būtų įregistruoti faktiškai veikiantys ūkiai (1 išvada).

Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Finansų ministerijos

1. Siekiant užtikrinti, kad žemės ūkio veiklos subjektų pajamos iš žemės ūkio veiklos būtų deklaruojamos teisingai, nustatyti papildomas mokesčių administravimo priemones ir būdus, vykdyti žemės ūkio veiklos subjektų pajamų iš žemės ūkio veiklos kontrolę (2, 3 išvados).
2. Įvertinti ataskaitoje nurodytų 37 asmenų⁸ 2009–2012 m. finansinius duomenis, atlikti kontrolės veiksmus ir nustatyti, ar šie asmenys teisingai deklaravo apmokestinamąsias pajamas iš žemės ūkio veiklos. Atlikti kontrolės veiksmus ir kitų asmenų, teikiančių finansines ataskaitas NMA ir turinčių deklaruoti VMI pajamas iš žemės ūkio veiklos, atžvilgiu. Nustačius, kad finansinėse ataskaitose nurodyta neteisinga informacija, apie tai informuoti NMA (3 išvada).

Rekomendacijų įgyvendinimo planas pateiktas ataskaitos 2 priede.

⁸ Dėl asmens duomenų apsaugos asmenų sąrašas pateikiamas VMI adresuotame rašte.

IŽANGA

Žemės ūkis yra svarbi ekonomikos šaka visoje Europoje. Istoriskai žemės ūkio verslas yra vienas reikšmingiausių Lietuvoje. Žemės ūkyje 1990 m. buvo sukuriama 28 proc. bendrojo vidaus produkto, dabar ši dalis sumažėjusi iki 3 proc., tačiau iki šiol žemės ūkis mūsų šalyje sukuria santykinai didelę, palyginti su Europos Sąjungos vidurkiu (1,2 proc.), bendrojo vidaus produkto dalį⁹. Lietuva yra tarp pirmaujančių valstybių pagal darbuotojų žemės ūkyje skaičių – Europos statistikos biuro duomenimis, nuo 6 iki 10 proc. lietuvių dirba žemės ūkyje¹⁰. Todėl žemės ūkis išlieka ekonomiškai, socialiai ir politiškai labai jautrus sektorius.

Lietuvoje nuo pat Nepriklausomybės atkūrimo pertvarkomo žemės ūkio rėmimui buvo naudojama ir mokesčių sistema. Iki 2009 metų mokesčius reglamentuojančiuose nacionaliniuose teisės aktuose nustatytus kriterijus atitinkantys žemės ūkio veiklą vykdančios gyventojai nemokėjo gyventojų pajamų mokesčio, įmonės – pelno mokesčio, buvo taikomas lengvatinis 5 proc. PVM tarifas žemės ūkio ir maisto produktams bei paslaugoms, vidutines ir smulkesnes žemės ūkio valdas turintys gyventojai nedalyvavo valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo sistemoje.

Nuo 2009 m. pradėta įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės inicijuota ir Seimo priimtais sprendimais įteisinta mokesčių reforma. Vykdamas šią reformą žemės ūkio įmonės ir didesni ūkių¹¹ savininkai buvo įtraukti į nacionalines pelno ir pajamų apmokestinimo schemas. Be to, buvo panaikintas lengvatinis 5 proc. PVM tarifas žemės ūkio ir maisto produktams bei paslaugoms, o žemės ūkio valdas¹² turintys gyventojai tapo valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokų mokėtojais.

Tačiau iki šiol žemės ūkio veiklą vykdančioms gyventojams ir įmonėms yra nustatytos išskirtinės apmokestinimo sąlygos, kurios yra palankesnės, palyginti su įprastinėmis sąlygomis, ir tai vadinama mokesčio lengvata¹³. Tiek Lietuvoje, tiek kitose Europos Sąjungos valstybėse mokesčių lengvatos yra viena iš mokesčių politikos priemonių. Mažesni mokesčių tarifai ar gaunamų pajamų neapmokestinimas, pvz., kompensacinių ir tiesioginių išmokų neįtraukimas į mokesčių sistemą, sudaro žemės ūkio veiklos subjektams lengvatinės ūkinės veiklos vykdymo sąlygas.

Dėl mokesčių lengvatų išskirtinumo, mokesčių mokėtojų lygybės, teisingumo ir visuotinio privalomumo, apmokestinimo aiškumo principų¹⁴ užtikrinimo, dėl lengvatos sugebėjimo reguliuoti tam tikrą sritį ir jos poveikio būtina stebėti ir vertinti šią mokesčių politikos priemonę. Valstybės kontrolė 2013 m. atliko valstybinį veiklos auditą „Mokesčių lengvatos“¹⁵, kurio metu

⁹ Statistikos departamento duomenų bazės informacija: <http://db1.stat.gov.lt/M2010265>, <http://db1.stat.gov.lt/M2010252> ir <http://db1.stat.gov.lt/M2010254>. Žemės ūkis – sektorius, kuriam visuomet reikalingi darbuotojai <http://www.15min.lt/naujiena/verslas/verslo-vinis/zemes-ukis-sektorius-kuriam-visuomet-reikalingi-darbuotojai-705-347294>.

¹⁰ Žemės ūkis – sektorius, kuriam visuomet reikalingi darbuotojai. <http://www.15min.lt/naujiena/verslas/verslo-vinis/zemes-ukis-sektorius-kuriam-visuomet-reikalingi-darbuotojai-705-347294>.

¹¹ Prie didesni ūkių priskiriami ūkiai, kurių ekonominis dydis viršija 14 EDV.

¹² Žemės ūkio valdos, kurių ekonominis dydis yra didesnis nei 2 EDV (privalomojo sveikatos draudimo įmokoms) ar 4 EDV (valstybinio socialinio draudimo įmokoms).

¹³ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004-04-13 Nr. IX-2112, 2 str. 9 d.

¹⁴ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004-04-13 Nr. IX-2112, 6-9 str.

¹⁵ Valstybinio audito ataskaita „Mokesčių lengvatos“, 2013-06-07 Nr. VA-P-60-3-7.

nustatytas bendras mokesčių lengvatų skaičius, įvertinta skelbiama informacija apie biudžeto pajamų netekimus dėl mokesčių lengvatų taikymo, tačiau iki šiol nebuvo atlikta išsamių tam tikros srities mokesčių lengvatų tyrimų. Todėl atlikdami auditą nagrinėjome, kokios žemės ūkio srities mokesčio lengvatos nustatytos Lietuvoje ir kaip jos taikomos.

Auditas atliktas vadovaujantis Valstybinio audito reikalavimais¹⁶ ir INTOSAI¹⁷ audito standartais¹⁸.

Audito procedūros ir metodai pateikti ataskaitos 1 priede.

---

¹⁶ Patvirtinti Lietuvos Respublikos valstybės kontrolieriaus 2002-02-21 įsakymu Nr. V-26 (valstybės kontrolieriaus 2012-06-28 įsakymo Nr. V-171 redakcija).

¹⁷ Tarptautinė aukščiausiųjų audito institucijų organizacija (angl. International Organization of Supreme Audit Institutions).

¹⁸ 3000-asis INTOSAI standartas „Veiklos audito įgyvendinimo gairės“ ir 3100-asis INTOSAI standartas „Veiklos audito gairės: pagrindiniai principai“.

AUDITO REZULTATAI

Atlikdami auditą nustatėme, kad iš 24-ių mokesčių įstatymų devyniuose numatytos 25-ios žemės ūkio srities mokesčių lengvatos (žr. 3 priedą), 15-oje įstatymų mokesčių lengvatų nėra¹⁹. Žemės ūkio srities mokesčių lengvatų sąrašas suderintas su Finansų, Žemės ūkio ministerijomis ir Valstybine mokesčių inspekcija. Audito metu nenagrinėjome mokesčių lengvatų, kurios taikomos visiems mokesčių mokėtojams, įskaitant ir žemės ūkio veiklos subjektus, išskyrus GPM lengvatą individualiai veiklai.

Kaip minėta, Valstybės kontrolė 2013 m. atliko valstybinį veiklos auditą „Mokesčių lengvatos“. Įvertinę šio audito rezultatus tiek, kiek jie susiję su žemės ūkio srityje taikomomis mokesčių lengvatomis, nustatėme, kad žemės ūkio srities mokesčių lengvatų taikymo problemos nėra išskirtinės, palyginti su kitomis mokesčių lengvatomis:

- nesuformuluoti aiškūs mokesčių lengvatų tikslai;
  - 12-os mokesčių lengvatų tikslus galime įžvelgti bendrame teisės aktų projektų lydimųjų dokumentų tekste;
  - 13-os mokesčių lengvatų įstatymų projektų aiškinamuosiuose raštuose yra nustatytas bendras įstatymo projekto tikslas, tačiau jis nėra tiesiogiai susijęs su mokesčio lengvata.
- viešai skelbiamas ne visų žemės ūkio srities mokesčių lengvatų poveikis biudžeto pajamoms (žr. 4 priedą):
  - Seimui teikiamo valstybės biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinio aiškinamuosiuose raštuose nurodomi duomenys apie negautas pajamas dėl žemės ūkio srities mokesčių lengvatų taikymo: 2009 m. biudžeto pajamų netekimai dėl vienos iš 25 lengvatų sudarė 213 mln. Lt, 2010 m. – 211 mln. Lt, 2011 m. – 239 mln. Lt, 2012 m. – 274 mln. Lt.
  - audito metu surinkti duomenys apie papildomus biudžeto pajamų netekimus dėl keturių žemės ūkio srities mokesčių lengvatų taikymo: 2009 m. šie netekimai sudarė 107 mln. Lt, 2010 m. – 133 mln. Lt, 2011 m. – 62 mln. Lt, 2012 m. – 68 mln. Lt.

Atsižvelgdami į tai, kad valstybinio audito „Mokesčių lengvatos“ ataskaitoje pateiktos išvados ir rekomendacijos yra taikytinos ir šio audito rezultatams, išsamiau nenagrinėjome, kaip viešinama informacija apie žemės ūkio srities mokesčių lengvatų tikslus ir biudžeto pajamų netekimus dėl šių lengvatų taikymo. Valstybinio audito „Mokesčių lengvatos“ ataskaitoje pateiktų rekomendacijų įgyvendinimas apims ir žemės ūkio srities mokesčių lengvatas.

Audito metu pagrindinį dėmesį skyrėme žemės ūkio veiklos subjektų skaičiui, jų pajamoms iš žemės ūkio veiklos ir žemės ūkio srities mokesčių lengvatų administravimui.

¹⁹ Nustatytos šių mokesčių lengvatos: pridėtinės vertės mokesčio, gyventojų pajamų mokesčio, pelno mokesčio, žemės mokesčio, nekilnojamojo turto mokesčio, mokesčio už aplinkos teršimą, akcizų. Be to, nustatytos valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokų lengvatos.

Lengvatų neturi šie mokesčiai: paveldimo turto mokestis, mokestis už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise, mokesčiai už pramoninės nuosavybės objektų registravimą, valstybės rinkliavos, konsulinis mokestis, žyminis mokestis, naftos ir dujų išteklių mokestis, mokestis už valstybinius gamtos išteklius, loterijų ir lošimų mokestis, pertekliaus mokestis cukraus sektoriuje, gamybos mokestis cukraus sektoriuje, atskaitymai nuo pajamų pagal Miškų įstatymą, papildomos baltojo cukraus gamybos kvotos ir pridėtinės izogliukozės gamybos kvotos vienkartinio išsipirkimo mokestis.

1. NEŽINOMAS ŽEMĖS ŪKIO VEIKLĄ VYKLANČIŲ ASMENŲ SKAIČIUS

Vertindami žemės ūkio srities mokesčių lengvatas vadovavomės nuostata, kad šių lengvatų taikymo rezultatyvumui yra svarbus žemės ūkio veiklos subjektų skaičius.

Šiuo metu asmenys, nusprendę vykdyti žemės ūkio veiklą, gali būti registruojami šiuose registruose, kuriuose kaupiama skirtinga informacija:

- Ūkininkų ūkių registre;
- Juridinių asmenų registre;
- Žemės ūkio ir kaimo verslo registre.

Ūkininkų ūkių registras įsteigtas 1994 m., siekiant turėti patikimą ir aktualią informaciją apie ūkininkų ūkių žemės naudojimą, pasėlius ir derlių, gyvulius ir gyvulininkystės produkciją, taip pat išvengti dubliavimo renkant informaciją. Šio registro valdytojas buvo Lietuvos statistikos departamentas. 2003 m. registro valdytoja paskirta Žemės ūkio ministerija.

Viena iš Ūkininkų ūkių registro paskirčių – registruoti Lietuvos Respublikos ūkininkų ūkius, jo tvarkytojas yra VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras. Šiame registre registruojami tik fiziniai asmenys, nusprendę vykdyti žemės ūkio veiklą nusteigdami juridinio asmens. Teisės aktai nenumato prievolės fiziniams asmenims registruotis Ūkininkų ūkių registre, todėl registracija yra savanoriška. Be to, fizinių asmenų, vykdančių žemės ūkio veiklą, bet neturinčių profesinio pasirengimo ūkininkauti, ūkiai šiame registre neregistruojami.

Pažymime, kad fiziniai asmenys gali registruotis Ūkininkų ūkių registre ne tik ketindami vykdyti žemės ūkio veiklą, bet ir siekdami kitų tikslų:

- gauti statybos leidimą ūkininko sodybai statyti²⁰, nekeičiant žemės paskirties iš žemės ūkio į namų valdos;
- gauti teisę į akcizų lengvatą. Ši lengvata turi būti taikoma tik žemės ūkyje naudojamam gazoliui²¹.

Taigi šiame registre gali būti užsiregistravę asmenys, kurie iš tikrųjų nevykdo žemės ūkio veiklos.

Juridinių asmenų registras pradėjo veikti 2004 m. Jo paskirtis – registruoti juridinius asmenis. Juridinių asmenų registro valdytoja yra Teisingumo ministerija, o tvarkytojas – VĮ Registrų centras. Šiame registre registruojami asmenys, nusprendę vykdyti žemės ūkio veiklą įsteigiant įvairių teisinių formų juridinius asmenis, pavyzdžiui, uždarąją akcinę bendrovę, žemės ūkio bendrovę, mažąją bendriją, individualią įmonę ir kt. Juridinių asmenų registre juridiniai asmenys registruojami be profesinio pasirengimo apribojimų. Pažymime, kad remiantis Juridinių asmenų registru įvertinti, kiek juridinių asmenų vykdo žemės ūkio veiklą, nėra galimybės, nes dalis juridinių asmenų nurodo, kad numato vykdyti visas leidžiamas ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriuje nurodytas veiklas, neišskirdami numatomos žemės ūkio veiklos kodo.

Žemės ūkio ir kaimo verslo registras (toliau – Valdų registras) įsteigtas 2003 m., siekiant užtikrinti tinkamą tiesioginių išmokų, paramos kaimo plėtrai ir kitų paramos rūšių

²⁰ Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymas, 1999-05-04 Nr. VIII-1159 (aktuali redakcija 2008-01-17 redakcija Nr. X-1420), 11 str.

²¹ Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas, 2001-10-30 Nr. IX-569 (įstatymo 2010-04-01 redakcija Nr. XI-722), 37 str. 3 d.

administravimą ir kontrolę. Valdų registro paskirtis – registruoti žemės ūkio valdas. Registro valdytoja yra Žemės ūkio ministerija, o jo tvarkytojas yra VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras. Šiame registre registruojami tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Registruotis šiame registre nėra privaloma, tačiau būtina sąlyga, kad žemės ūkio veiklos subjektas galėtų pretenduoti į Europos Sąjungos ar valstybės paramą žemės ūkiui ir kaimo plėtrai. Atkreipiame dėmesį, kad šiame registre žemės ūkio veiklos subjektai gali registruoti žemės ūkio valdą be apribojimų dėl teisinio statuso ir profesinio pasirengimo ūkininkauti. Kadangi asmenys, pageidaujantys naudotis parama, turi informaciją šiame registre kasmet atnaujinti, todėl Valdų registre kaupiama informacija apie žemės ūkio veiklos subjektus yra išsamesnė nei Ūkininkų ūkių ir Juridinių asmenų registruose. Remdamasis Valdų registro duomenimis, VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras nustato aktyvių žemės ūkio veiklos subjektų dalį.

Pažymime, kad, be minėtų registru, žemės ūkio veiklą vykdančių subjektų mastui įvertinti galima naudoti informaciją, kokiam skaičiui asmenų yra apskaičiuotas žemės ūkio valdos (ūkio) ekonominis dydis, išreiškiamas ekonominio dydžio vienetais (EDV). Už žemės ūkio valdos (ūkio) ekonominio dydžio apskaičiavimą atsakingas VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras.

Valdų (ūkių) ekonominis dydis, išreiškiamas EDV, yra skirtas Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonėms tinkamai įgyvendinti, mokesčiams, kuriais apmokestinami žemės ūkio veiklą vykdančys subjektai, administruoti, ir lengvatiniams valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokų tarifams ūkininkams bei gyventojams, užsiimantiems žemės ūkio veikla, taikyti.

Dėl skirtingos Ūkininkų ūkių, Juridinių asmenų, Valdų registru paskirties, registravimui taikomų reikalavimų ir valdų (ūkių) ekonominio dydžio apskaičiavimo kaupiama nevienoda informacija:

- Ūkininkų ūkių registre 2012 m. buvo registruota 114 tūkst. ūkių;
- Juridinių asmenų registro duomenų apie asmenis, vykdančius žemės ūkio veiklą, išskirti nėra galimybės;
- Valdų registre buvo registruota 199 tūkst. valdų: 1,9 tūkst. juridinių asmenų valdų ir 197 tūkst. fizinių asmenų valdų;
- Valdų (ūkių) ekonominis dydis, išreiškiamas EDV, apskaičiuotas 261 tūkst. asmenų: 2 tūkst. juridinių asmenų ir 259 tūkst. fizinių asmenų.

Audito metu išanalizavę registruose esančią informaciją, negalėjome įvertinti, kiek yra subjektų, vykdančių žemės ūkio veiklą, kadangi:

- ne visi asmenys, galbūt vykdančys žemės ūkio veiklą, registruojasi Ūkininkų ūkių ar Valdų registruose, todėl duomenys nėra tikslūs;
- tas pats asmuo gali būti registruotas ir Ūkininkų ūkių, ir Valdų registruose, todėl kelių registru duomenys negali būti sujungti ir palyginti;
- iš Juridinių asmenų registro duomenų sudėtinga nustatyti asmenis, faktiškai vykdančius žemės ūkio veiklą.

Pažymime, kad prievolė registruotis Ūkininkų ūkių ar Valdų registruose nustatyta norint taikyti tik vieną – akcizų – lengvatą²², t. y. žemės ūkio veiklos subjekto registracija Ūkininkų ūkių registre yra privaloma akcizo lengvatos taikymo sąlyga. Kasmet teise į šią akcizų lengvatą pasinaudoja apie 68 tūkst. žemės ūkio veiklos subjektų. Kitų 24 žemės ūkio srities mokesčių lengvatų

²² Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas, 2001-10-30 Nr. IX-569 (įstatymo 2010-04-01 redakcija Nr. XI-722), 37 str. 3 d.

taikymui yra aktualios kitos aplinkybės: žemės ūkio veiklos pajamų gavimo, turto naudojimo žemės ūkio veikloje ir kt.

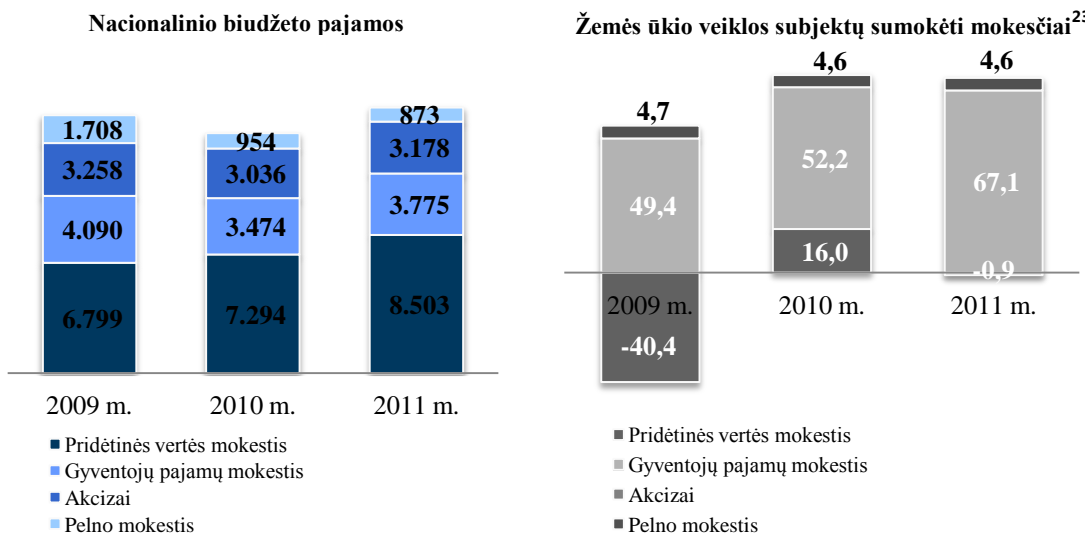
Mokesčių lengvatos turi poveikį biudžeto pajamoms. Tačiau jos turėtų padėti ir plėtojant žemės ūkį. Todėl žemės ūkio veiklą vykdančių asmenų skaičius yra svarbus siekiant įvertinti mokesčių lengvatų, taikomų žemės ūkyje, poveikį žemės ūkiui, visuomenei, socialinei aplinkai, biudžeto pajamoms. Taigi valstybės registruose turėtų būti kaupiama kuo tikslesnė informacija apie žemės ūkio veiklos subjektus. Neturint išsamios informacijos apie žemės ūkio veiklos subjektus sudėtinga reikiamu laiku vykdyti veiksmingą žemės ūkio srities mokesčių lengvatų stebėseną. Netikslūs duomenys apie žemės ūkio veiklos subjektus gali turėti įtakos ir žemės ūkio srities mokesčių lengvatų administravimui – VMI atliekamų kontrolės veiksmų pagrįstumui ir jų reikšmingumui.

2. NE VISOS DEKLARUOTINOS PAJAMOS IŠ ŽEMĖS ŪKIO VEIKLOS YRA DEKLARUOJAMOS

Siekiant įvertinti žemės ūkio srities mokesčių lengvatų taikymo rezultatyvumą, svarbus kriterijus yra žemės ūkio veiklos subjektų pajamos.

Kaip minėta, žemės ūkio veiklos subjektai pelno ir pajamų apmokestinimo schemose pradėjo dalyvauti nuo 2009 metų. Dėl žemės ūkio srities mokesčių lengvatų žemės ūkio veiklos subjektų gaunamos pajamos yra mažiau apmokestinamos, todėl jų sumokamų mokesčių dalis nacionaliniame biudžete yra nedidelė (žr. 1 pav.).

1 pav. Nacionalinio biudžeto pajamos ir žemės ūkio veiklos subjektų sumokami mokesčiai (mln. Lt)*

*Informacijos apie 2012 m. žemės ūkio veiklos subjektų sumokėtus mokesčius Žemės ūkio ministerija neturi.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Finansų ministerijos ir Žemės ūkio ministerijos informaciją

²³ Neigiama sumokėtų mokesčių suma – mokesčio grąžinimas iš valstybės biudžeto.

Kaip matyti 1 paveiksle, žemės ūkio veiklos subjektai kasmet sumoka apie 60 mln. Lt gyventojų pajamų ir apie 5 mln. Lt pelno mokesčių, o pridėtinės vertės mokesčio ir akcizų, galima sakyti, beveik nemoka.

Žemės ūkio veiklos subjektai, gavę pajamų iš žemės ūkio veiklos, jas turi deklaruoti VMI metinėse pelno mokesčio ar pajamų deklaracijose.

Juridiniai asmenys. Visi juridiniai asmenys, vykdančys žemės ūkio veiklą, turi teikti VMI metinę pelno mokesčio deklaraciją. Audito metu nustatyta²⁴, kad 2012 m. 3,2 tūkst. juridinių asmenų pateikė VMI metines pelno mokesčio deklaracijas, nuroydamai bent vieną vykdytos veiklos kodą, priskiriamą žemės ūkio veiklai pagal ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių. Iš jų 185 (5,8 proc.) juridiniai asmenys deklaravo apmokestinamąjį pelną iš žemės ūkio veiklos, kuriam taikytas 5 proc. pelno mokesčio tarifas. Šių asmenų deklaracijose nurodyta apskaičiuota apmokestinamojo pelno suma siekė 195 mln. Lt.

Fiziniai asmenys. Fiziniai asmenys, vykdančys žemės ūkio veiklą, turi teikti VMI metinę pajamų deklaraciją šiais atvejais:

- ne PVM mokėtojai privalo deklaruoti gautas metines pajamas iš žemės ūkio veiklos tik tais atvejais, kai jų pajamos iš šios veiklos viršija 10 tūkst. Lt per metus. Šių asmenų pajamos iš žemės ūkio veiklos, neviršijančios 155 tūkst. Lt per metus, yra neapmokestinamos GPM. Tokie žemės ūkio veiklos subjektai gali naudotis GPM įstatyme nustatyta mokesčio lengvata²⁵.
- PVM mokėtojai²⁶ privalo deklaruoti visas gautas metines pajamas iš žemės ūkio veiklos. Šioms pajamoms taikomas lengvatinis 5 proc. GPM tarifas.

Be to, teisės aktuose nustatyti ir kiti atvejai, kai neprivaloma VMI deklaruoti pajamų iš žemės ūkio veiklos, pavyzdžiui, gautos tiesioginės išmokos pajamų lygiui palaikyti nepriklausomai nuo jų sumos.

VMI duomenimis²⁷, už 2012 metus 51 tūkst. fizinių asmenų pateikė VMI metines pajamų deklaracijas ir deklaravo 4,2 mlrd. Lt pajamų iš žemės ūkio veiklos:

- 5,2 tūkst. (10 proc.) fizinių asmenų nurodė, kad šios pajamos viršijo 155 tūkst. Lt, todėl joms buvo taikytas 5 proc. GPM tarifas. Bendra deklaruota šių asmenų pajamų iš žemės ūkio veiklos suma siekė 3,2 mlrd. Lt.
- 45,8 tūkst. (90 proc.) fizinių asmenų nurodė, kad jų pajamos iš žemės ūkio veiklos 2012 m. buvo nuo 0 Lt iki 155 tūkst. Lt ir sudarė 1 mlrd. Lt, iš jų:
  - 11,9 tūkst. fizinių asmenų deklaravo 0 Lt pajamų iš žemės ūkio veiklos, iš jų 0,5 tūkst. asmenų – PVM mokėtojai;
  - 8,1 tūkst. fizinių asmenų – PVM mokėtojų – deklaruotos nuo 0,01 Lt iki 155 tūkst. Lt pajamos iš žemės ūkio veiklos sudarė 0,5 mlrd. Lt. Šių asmenų žemės ūkio veiklos pajamoms buvo taikomas 5 proc. GPM tarifas;
  - 25,8 tūkst. fizinių asmenų – ne PVM mokėtojų – pajamos iš žemės ūkio veiklos siekė 0,5 mlrd. Lt, jos buvo GPM neapmokestintos. Taigi šie asmenys pasinaudojo GPM lengvata.

²⁴ VMI duomenys, duomenų pateikimo data – 2013 m. liepos 5 d.

²⁵ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, 2002-07-02 Nr. IX-1007, 17 str. 1 d. 23 p.

²⁶ Nuo 2012 metų fiziniai asmenys, iš šalies teritorijoje vykdomos ekonominės veiklos tiekiant prekes ir (ar) teikiant paslaugas per 12 mėnesių gavę didesnį kaip 155 tūkst. Lt atlygį, privalo registruotis pridėtinės vertės mokesčio mokėtoju. Iki 2012 m. atlygio riba buvo 100 tūkst. Lt.

²⁷ Duomenų pateikimo data – 2013 m. rugsėjo 4 d.

Papildomai 37,3 tūkst. fizinių asmenų, apie kuriuos informacija yra Ūkininkų ūkių registre (ūkininkai ir jų partneriai) arba kuriems apskaičiuotas valdos (ūkio) ekonominis dydis, pateikė VMI metines pajamų deklaracijas už 2012 metus, tačiau pajamų iš žemės ūkio veiklos jose nedeklaravo.

Kaip minėta, 2012 m. gruodžio 31 d. Ūkininkų ūkių registre buvo įregistruota 114 tūkst. ūkių, Valdų registre buvo registruota 197 tūkst. fizinių asmenų valdų, žemės ūkio valdos ar ūkio ekonominis dydis nustatytas 259 tūkst. fizinių asmenų. Tačiau metines pajamų deklaracijas už 2012 metus pateikė 88,3 tūkst. fizinių asmenų – žemės ūkio veiklos subjektų. Taigi galime daryti prielaidą, kad likę asmenys, nepateikę VMI metinių pajamų deklaracijų už 2012 m., žemės ūkio veiklos nevykdė arba vykdydami žemės ūkio veiklą per metus gavo mažiau nei 10 tūkst. Lt pajamų, arba gautų deklaruotinių pajamų nedeklaravo.

Informacija apie fizinių asmenų pajamas iš žemės ūkio veiklos gaunama iš šių asmenų metinių pajamų deklaracijų ir trečiųjų asmenų pateiktų duomenų²⁸.

VMI duomenimis²⁹, tretieji asmenys deklaravo, kad 78,6 tūkst. fizinių asmenų 2012 metais buvo išmokėta 3,9 mlrd. Lt išmokų už žemės ūkio veiklą, tačiau 41,4 tūkst. šių asmenų nepateikė metinių pajamų deklaracijų už 2012 metus. Iš nepateikusių deklaracijų 38,1 tūkst. fizinių asmenų pajamos iš žemės ūkio veiklos buvo mažesnės nei 10 tūkst. Lt per metus, todėl jiems nebuvo prievolės šių pajamų deklaruoti.

VMI teigimu, pajamos iš žemės ūkio veiklos deklaruojamos ne visos. Šį faktą pagrindžia tai, kad 3,3 tūkst. fizinių asmenų, 2012 m. gavusių išmokų už žemės ūkio veiklą, šių pajamų nedeklaravo³⁰. Be to, nežinoma, kiek ir už kokią sumą žemės ūkio veiklos subjektai parduoda savo produkciją fiziniams asmenims, pavyzdžiui, turgavietėse. Nesant išsamios informacijos apie pajamas iš žemės ūkio veiklos, sudėtinga spręsti apie žemės ūkio srities mokesčių lengvatų taikymo mastą ir jų poveikį valstybės biudžeto pajamoms.

Informacija apie žemės ūkio veiklos subjektų pajamas yra svarbi, nes tai turi įtakos žemės ūkio srities mokesčių lengvatų taikymui. Nuo gaunamų pajamų iš žemės ūkio veiklos dydžio priklauso:

- trijų žemės ūkio srities mokesčių lengvatų, skirtų juridiniams asmenims, taikymas (žr. pavyzdį)

Pavyzdys

Juridiniai asmenys, vykdančys žemės ūkio veiklą ir per metus gavę iš šios veiklos daugiau kaip 50 proc. visų gautų pajamų:

- turi teisę visą apmokestinamąjį pelną apmokestinti taikant 5 proc. pelno mokesčio tarifą;
- nemoka nekilnojamojo turto mokesčio, nes šių asmenų nekilnojamas turtas yra neapmokestinamas;
- yra atleisti nuo mokesčio už aplinkos teršimą iš mobilių taršos šaltinių.

²⁸ Juridiniai asmenys, išmokantys žemės ūkio veiklos subjektams įvairias išmokas, esant tam tikroms sąlygoms turi jas deklaruoti VMI pateikdami atitinkamas deklaracijas.

²⁹ Duomenų pateikimo data – 2013 m. rugsėjo 4 d.

³⁰ Nepateikusiems metinių pajamų deklaracijų asmenims yra taikomos poveikio priemonės: siunčiami priminimai pateikti pajamų deklaraciją, pakartotinai informuojami telefonu, siunčiami mokesčių administratoriaus nurodymai, surašomi administracinės teisės pažeidimo protokolai.

- 12-os žemės ūkio srities mokesčių lengvatų, skirtų fiziniams asmenims, taikymas (žr. pavyzdį)

Pavyzdys

- Fizinių asmenų pajamos iš žemės ūkio veiklos yra neapmokestinamos gyventojų pajamų mokesčiu, jeigu šias pajamas gaunantis gyventojas mokestiniu laikotarpiu neprivalo registruotis ir nėra įregistruotas pridėtinės vertės mokesčio mokėtoju.
- Ūkininkai ir jų partneriai, esantys PVM mokėtojais, mokėdami valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokas, įgyja teisę gauti valstybinio socialinio draudimo pensiją, motinystės, tėvystės ar kt. pašalpas ir gauti Privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšomis apmokamą būtinąją medicinos pagalbą gydymo įstaigose. Nuo šių asmenų deklaruojamų pajamų iš žemės ūkio veiklos dydžio priklauso jų mokamų įmokų dydis.

Apibendrinant galima teigti, kad nėra žinomas deklaruotinas pajamų iš žemės ūkio veiklos dydis. Nežinant šios informacijos sudėtinga įvertinti žemės ūkio srities mokesčių lengvatų taikymo rezultatyvumą. Todėl mokesčių lengvatomis gali naudotis asmenys, kuriems jos nepriklauso. VMI turėtų imtis papildomų administravimo priemonių ir veiksmų, kad pajamas iš žemės ūkio veiklos deklaruotų visi tokias pajamas privalantys deklaruoti asmenys.

3. NEIŠNAUDOJAMOS VISOS ŽEMĖS ŪKIO SRITIES MOKESČIŲ LENGVATŲ ADMINISTRAVIMO PRIEMONĖS

Audito metu laikėmės nuostatos, kad žemės ūkio srities mokesčių lengvatų taikymas yra rezultatyvus, kai taikomos pakankamos žemės ūkio srities mokesčių lengvatų administravimo priemonės ir būdai.

Nuo 2009 metų įvedus žemės ūkio veiklos subjektus į apmokestinimo schemas, tapo aktualus šių subjektų mokesčių administravimas.

VMI 2011 m. pradėjo vykdyti projektą „Žemės ūkis“ (toliau – Projektas). Šiuo Projektu siekta nustatyti rizikas, būdingas ūkininkų segmentui, ir pateikti apibendrinančias išvadas. Pradėdama Projektą, VMI analizei atrinko 31 patikrinimų aktą, kurie buvo surašyti 2009–2010 metais, atliekant ūkininkų, kurių ūkio ekonominis dydis didesnis nei 14 EDV, mokestinius patikrinimus. Šiems mokestiniams patikrinimams buvo atrinkti tokie ūkininkai, kurių deklaracijose pateikta informacija nesutapo su trečiųjų asmenų VMI pateiktais duomenimis.

Vėlesniame Projekto etape VMI atliko 27 ūkininkų mokestinius tyrimus. Šių tyrimų rezultatai parodė, kad visi tikrinti ūkininkai deklaravo ne visas gautas pajamas arba neleistinai padidino sąnaudas. Tyrimų rezultatas – 791 tūkst. Lt sumažintas nuostolis iš žemės ūkio veiklos, apmokestinamosios pajamos padidintos 1 083 tūkst. Lt ir papildomai apskaičiuota 157 tūkst. Lt mokesčių³¹. VMI nuomone, mažam kontrolės veiksmų rezultatyvumui turėjo įtakos taikomas lengvatinis 5 proc. GPM tarifas. Atliekant visus mokestinius tyrimus nustatyta pažeidimų, neatitikimų ar klaidų. Tai patvirtina, kad žemės ūkio veiklą vykdančys subjektai turi daugiau pajamų iš šios veiklos, nei nurodo metinėje pajamų deklaracijoje.

³¹ VMI projektas „Žemės ūkis“.

Po šių tikrinimų VMI pateikė apibendrinančias išvadas, turinčias įtakos žemės ūkio srities mokesčių lengvatų administravimui:

- visoje atrinktų ūkininkų grupėje rezultatyviausi kriterijai yra susiję su pajamų slėpimo ir dirbtinio išlaidų padidavimo rizika;
- visais atvejais vykdant kontrolę nustatyta trūkumų, tačiau dėl lengvatinio 5 proc. GPM tarifo taikymo apskaičiuotos sumos nėra didelės.

Tenka pažymėti, kad dėl taikomų žemės ūkio srities mokesčių lengvatų ūkininkų segmento kontrolės veiksmų rezultatyvumas yra mažas, nors žemės ūkio veiklos subjektams nustatytos reikšmingos rizikos, susijusios su pajamų slėpimu ir sąnaudų didinimu, o tai turi įtakos žemės ūkio srities mokesčių lengvatų taikymui.

VMI, vykdydama mokesčių mokėtojų kontrolę, 2012 m. atliko 22,9 tūkst. kontrolės veiksmų. Fiziniam asmeniui taikyta 10,6 tūkst. kontrolės veiksmų, o iš jų 1,8 tūkst. (17 proc.) veiksmų atlikta kontroliuojant asmenis, registravusius ūkį ir / arba kuriems apskaičiuotas valdos (ūkio) ekonominis dydis. Kontrolės veiksmų, taikytų fiziniams asmenims, rezultatas – atitinkamai 51,4 mln. Lt ir 12,2 mln. Lt (24 proc.).

Žemės ūkio srities mokesčių lengvatų tinkamas administravimas svarbus dėl jų išskirtinumo, dėl mokesčių mokėtojų lygybės, teisingumo ir visuotinio privalomumo principų³² užtikrinimo. Sukurtų išskirtinių apmokestinimo sąlygų taikymas žemės ūkio veiklos subjektams turi būti kontroliuojamas, neatsižvelgiant į jo rezultatyvumą. Atsižvelgiant į tai, kad VMI nustatė reikšmingas rizikas ūkininkų segmentui ir kad žemės ūkiui yra taikomos lengvatinės apmokestinimo sąlygos, VMI turėtų skirti daugiau dėmesio žemės ūkio veiklos subjektų kontrolei ir imtis papildomų priemonių ir būdų, kurie padėtų gauti tikslesnę informaciją apie žemės ūkio veiklą vykdančių asmenų skaičių ir jų gautas pajamas iš žemės ūkio veiklos. Tai padėtų užtikrinti, kad žemės ūkio srities mokesčių lengvatos būtų tinkamai taikomos.

Pavyzdžiui, vienas iš papildomų informacijos šaltinių, galinčių padėti kontroliuoti žemės ūkio veiklos subjektus, galėtų būti NMA turima informacija apie šiuos asmenis.

Žemės ūkio subjektai fiziniai asmenys, siekdami gauti Europos Sąjungos ir valstybės paramą, privalo tvarkyti buhalterinę apskaitą, vadovaudamiesi Ūkininko ūkio ir gyventojų, kurie neįregistravę ūkininko ūkio verčiasi individualia žemės ūkio veikla, veiklos buhalterinės apskaitos tvarkymo dvejybine apskaitos sistema rekomendacijomis³³. Tokie asmenys NMA teikia finansines ataskaitas, kuriose pateikiama informacija apie gaunamų pajamų iš remiamos žemės ūkio veiklos dydį. Šių ataskaitų duomenimis NMA remiasi sprendama apie pareiškėjo tinkamumą gauti finansinę paramą. Be to, remiantis šiose ataskaitose pateikta informacija vertinamas pareiškėjo ekonominis gyvybingumas³⁴ visą paramos laikotarpį.

Audito metu peržiūrėjus atrinktų³⁵ 44 fizinių asmenų VMI pateiktas pajamų mokesčio deklaracijas už 2009–2012 m. ir šių asmenų NMA pateiktas to paties laikotarpio finansines ataskaitas nustatyta, kad 37 asmenų (84 proc.) metinėse pajamų deklaracijose nurodyti prastesni žemės ūkio veiklos rezultatai nei finansinėse ataskaitose bent vienerius metus (žr. 5 priedą ir

³² Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004-04-13 Nr. IX-2112, 6-9 str.

³³ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2006-12-18 įsakymas Nr. 3D-491.

³⁴ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2009-05-15 įsakymas Nr. 3D-350 „Dėl ūkio subjektų, siekiančių pasinaudoti parama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemones, ekonominio gyvybingumo nustatymo taisyklių patvirtinimo“.

³⁵ Atrankos metodai ir būdai aprašyti ataskaitos 1 priede.

pavyzdį). Šių asmenų VMI pateiktose metinėse pajamų deklaracijose nurodytos apmokestinamosios pajamos yra 8,7 mln. Lt mažesnės nei nurodytas pelnas (nuostoliai) NMA pateiktose finansinėse ataskaitose. Tokios situacijos pasekmė – gali būti nesumokėtas GPM ar deklaruotų nuostolių perkėlimas į ateinančius laikotarpius, o tai turi įtakos ateinančių laikotarpių mokėtino GPM dydžiui.

Pavyzdys

- Fizinis asmuo 2012 m. VMI metinėje pajamų deklaracijoje deklaravo 150,7 tūkst. Lt nuostolių iš žemės ūkio veiklos, o NMA pateiktoje pelno (nuostolių) ataskaitoje už tuos pačius metus nurodė 225,9 tūkst. Lt pelno.
- Fizinis asmuo 2010 m. VMI metinėje pajamų deklaracijoje deklaravo 13,1 tūkst. Lt apmokestinamąsias pajamas iš žemės ūkio veiklos, o NMA pateiktoje pelno (nuostolių) ataskaitoje už tuos pačius metus nurodė 94,9 tūkst. Lt pelno.
- Fizinis asmuo 2010 m. VMI metinėje pajamų deklaracijoje deklaravo 1 149,1 tūkst. Lt nuostolių iš žemės ūkio veiklos, o NMA pateiktoje pelno (nuostolių) ataskaitoje už tuos pačius metus nurodė 14,9 tūkst. Lt nuostolio.

Kaip matyti, fiziniai asmenys NMA ir VMI teikia skirtingą informaciją apie savo finansinę padėtį. Siekdamas pasinaudoti Europos Sąjungos parama, fizinis asmuo turi atitikti ekonominio gyvybingumo rodiklius, todėl NMA pateikiamose finansinėse ataskaitose jis gali būti suinteresuotas parodyti pelningą veiklą. Kita vertus, siekdamas išvengti mokesčių, jis gyventojų pajamų deklaracijoje gali nurodyti nuostolingą veiklą ar mažesnes apmokestinamąsias pajamas iš žemės ūkio veiklos. Fizinių asmenų NMA pateiktų finansinių ataskaitų duomenys nelyginami su šių asmenų duomenimis, pateiktais VMI metinėse pajamų deklaracijose, išskyrus atvejus, kai VMI atlieka kontrolės veiksmus konkrečioms fiziniams asmenims. Tokia situacija – tai pasekmė to, kad VMI per mažai dėmesio skiria šiam informacijos šaltiniui ir nepakankamai juo naudojasi, siekdama užtikrinti tinkamą žemės ūkio veiklos subjektų mokamų mokesčių administravimą. Nuolatinis informacijos apie fizinių asmenų finansinę padėtį keitimasis tarp NMA ir VMI ir šios informacijos naudojimas rizikų nustatymo ir atrankos tikrinimams procesuose padėtų VMI gerinti žemės ūkio veiklos subjektų mokamų mokesčių administravimą.

Siekiant nustatyti, kuriai institucijai – VMI ar NMA – pateikta neteisinga informacija, VMI turėtų išsamiai patikrinti fizinių asmenų, kurių pateiktoje finansinėje informacijoje audito metu nustatėme neatitikimų, dokumentus. To nepadarius, neįmanoma įvertinti finansinės informacijos teisingumo, apskaičiuoti nesumokėtų mokesčių dydžio.

Žemės ūkio veiklos subjektai deklaruotų realias pajamas iš žemės ūkio veiklos, jei kitos institucijos, suteikdamos paramą ar atlikdamos kitus veiksmus, turėtų išsamią informaciją, leidžiančią nustatyti žemės ūkio veiklos subjektų pateiktų duomenų pagrįstumą.

Atkreipiame dėmesį, kad VMI ir NMA 2012 m. spalio 30 d. sudarė duomenų teikimo sutartį, pagal kurią NMA neatlygintinai teikia VMI informaciją apie:

- fizinius ir / ar juridinius asmenis, sudariusius paskolos sutartis, kai bent viena šių sutarčių šalis siekia gauti arba yra gavusi paramą pagal NMA administruojamas paramos priemones;
- dvigubo investicijų finansavimo grėsmę;
- kitus galimus rizikingus pareiškėjus, NMA pateikusius paraiškas paramai gauti.

Tačiau šioje sutartyje nenumatytas keitimasis informacija apie asmenų, jau dalyvaujančių NMA administruojamos paramos priemonėse, finansinę padėtį. Ši informacija yra aktuali ir NMA, ir VMI, todėl šios institucijos, įgyvendindamos joms priskirtas funkcijas, turėtų glaudžiau bendradarbiauti ir keistis išsamesne informacija apie žemės ūkio veiklos subjektus.

Apibendrinant galima teigti, kad žemės ūkio veiklos subjektų mokesčių administravimui užtikrinti VMI yra nustačiusi nepakankamas priemones ir būdus, siekiant, kad būtų deklaruojamos visos deklaruotinos pajamos iš žemės ūkio veiklos. Pavyzdžiui, nepakankamai naudojama finansinė informacija, kurią fiziniai asmenys, vykdantys žemės ūkio veiklą, teikia NMA. Neatmetama tikimybė, kad tokių informacijos šaltinių, kuriais VMI nesinaudoja ar naudojami nepakankamai, gali būti ir daugiau.

Žemės ūkio srities mokesčių lengvatos – tai išskirtinės apmokestinimo sąlygos žemės ūkio veiklos subjektams. Tačiau prieš nustatant mokesčių lengvatas svarbu apibrėžti jų stebėsenos gaires ir įvertinti jų administravimo galimybes.

6-ojo audito departamento direktoriaus pavaduotoja

Romualda Masiulionienė

Vyriausioji valstybinė auditorė

Kristina Vaivadienė

Valstybinio audito ataskaitos pateiktos:

Lietuvos Respublikos finansų ministerijai

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai

Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos

Lietuvos Respublikos Seimo Audito komitetui

Auditas atliktas, vykdant 2013-05-14 pavedimą Nr. P-60-3

Auditą atliko valstybinių auditorių grupė:

Kristina Vaivadienė (grupės vadovė)

Laimutė Virbickienė

PRIEDAI

Valstybinio audito ataskaitos
„Žemės ūkio srities mokesčių lengvatos“
1 priedas

Audito metodai ir procedūros

Duomenų rinkimo ir vertinimo metodai, procedūros ir informacijos šaltiniai:

- dokumentų peržiūra:
  - nagrinėjome su audito objektu susijusius teisės aktus, straipsnius, mokslinę literatūrą;
  - vertinome audituotų subjektų veiklos ataskaitas ir kitus dokumentus;
  - susipažinome su mokslininkų atliktomis studijomis:
    - ✓ Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto: „Lietuvos Respublikos ilgalaikės gyvulininkystės plėtros strategijos iki 2020 metų koncepcija“, „Tiesioginių išmokų įtakos Lietuvos žemės ūkiui įvertinimas taikant AGMEMOD“, „Žemės ūkio valdų grupavimo mokesčių tikslais alternatyvas“;
    - ✓ Lietuvos žemės ūkio universiteto: „Pridėtinės vertės mokestis žemės ūkio produktų konkurencingumui“;
  - analizavome Europos Sąjungos statistikos tarnybos (Eurostato), Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto 2010–2011 m. statistinius duomenis apie žemės ūkį, ūkių veiklą;
  - susipažinome su Valstybinės mokesčių inspekcijos 2012 m. vykdyto projekto „Žemės ūkis“ rezultatais;
  - analizavome duomenis, kuriuos fiziniai asmenys teikia NMA ir VMI. Analizei atrinkti 44 fiziniai asmenys, deklaravę VMI nuostolį iš žemės ūkio veiklos 2012 m. ir gavę paramą – NMA paieškos sistemoje apie šiuos asmenis buvo daugiau nei vienas įrašas apie pasirašytas sutartis ar sprendimus suteikti paramą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programą. 2012 m. nuostolius iš žemės ūkio veiklos VMI deklaravo 3,3 tūkst. fizinių asmenų. NMA duomenų bazėje peržiūrėta informacija apie 1,3 tūkst. pareiškėjų;
  - taikydami analitines procedūras analizavome ir vertinome informaciją, gautą iš audito subjektų, VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro, Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacijos;
- pokalbiai ir interviu:
  - su Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacijos prezidentu J. Kraujeliu diskutavome apie skirtingą ūkininkų ir žemės ūkio bendrovių apmokestinimą bei suteiktas lengvatas, žemės mokesčio tikslingumą, su Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos atstovais – apie žemės ūkio srities mokesčių lengvatas ir jų taikymą.

Audito metu nenagrinėjome:

- mokesčių lengvatų, nustatytų Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse, kurios yra ratifikuotos, įsigaliojusios ir taikomos Lietuvos Respublikoje;

- mokesčių lengvatų, nustatytų Laikinajame socialinio mokesčio įstatyme³⁶, nes šis mokestis buvo taikomas tik du mokestinius laikotarpius (2006 m. ir 2007 m.);
- tokių mokesčių lengvatų, kurios nėra išskirtinės žemės ūkio sričiai (išskyrus Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 6 str. 3 d. nurodytą lengvatą, nes pajamos iš žemės ūkio veiklos yra apmokestinamos taikant lengvatinį 5 proc. GPM tarifą).

Atlikdami auditą vertinome žemės ūkio srities mokesčių lengvatas, nustatytas šiuo metu galiojančiuose mokesčių įstatymuose.

---

³⁶ Lietuvos Respublikos laikinasis socialinio mokesčio įstatymas, 2005-06-07 Nr. X-231. Šis mokestis įvestas 2006 m., sumažinus gyventojų pajamų mokesčio tarifą iki 27 proc., siekiant užtikrinti iš biudžeto finansuojamų programų, tarp jų ir socialinių programų ir priemonių, socialiai pažeidžiamų gyventojų grupių socialinės integracijos bei kitų socialinių apsaugos priemonių vykdymą.

Valstybinio audito ataskaitos
„Žemės ūkio srities mokesčių lengvatos“
2 priedas

Rekomendacijų įgyvendinimo planas

Nr.	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
1.	Siekiant užtikrinti, kad Ūkininkų ūkių registre būtų aktuali informacija, imtis priemonių, kad šio registro duomenys kasmet būtų atnaujinami ir kad šiame registre būtų įregistruoti faktiškai veikiantys ūkiai.	Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija	Bus apsvartyta galimybė nustatyti privalomą duomenų atnaujinimą Ūkininkų ūkių registre, keičiant teisės aktus: Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymą 1999 m. gegužės 4 d. Nr. VIII-1159; 2003 m. birželio 25 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr. 817 „Dėl Ūkininkų ūkio registro reorganizavimo ir Ūkininkų ūkių registro nuostatų patvirtinimo“, Žemės ūkio ministro 2003 m. liepos 24 d. įsakymą „Dėl Ūkininkų ūkių registravimo Ūkininkų ūkių registre tvarkos“.	2015 m. IV ketv.
2.	Siekiant užtikrinti, kad žemės ūkio veiklos subjektų pajamos iš žemės ūkio veiklos būtų deklaruojamos teisingai, nustatyti papildomas mokesčių administravimo priemones ir būdus, vykdyti žemės ūkio veiklos subjektų pajamų iš žemės ūkio veiklos kontrolę.	Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos	Rengiamame 2014 metų VMI konsoliduotame mokesčių mokėtojų mokesčių prievolių vykdymo ir mokesčių surinkimo užtikrinimo priemonių plane gyventojų, vykdančių ekonominę veiklą, segmentui nustatyta rizika „Ūkininkai vengia deklaruoti gaunamas pajamas ir mokėti mokesčius“. Atitinkamai šiai rizikai minimizuoti planuojamos priemonės.	2014 m. IV ketv.
3.	Įvertinti ataskaitoje nurodytų 37 asmenų 2009–2012 m. finansinius duomenis, atlikti kontrolės veiksmus ir nustatyti, ar šie asmenys teisingai deklaravo apmokestinamąsias pajamas iš žemės ūkio veiklos. Atlikti kontrolės veiksmus ir kitų asmenų, teikiančių finansines ataskaitas NMA ir turinčių deklaruoti VMI pajamas iš žemės ūkio veiklos, atžvilgiu. Nustačius, kad finansinėse ataskaitose nurodyta neteisinga informacija, apie tai informuoti NMA.	Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos	Atlikti įvardintų 37 asmenų kontrolės veiksmus už 2009–2012 m., bei kontrolės veiksmų metu nustatyti, ar šie asmenys teisingai deklaravo apmokestinamąsias pajamas iš žemės ūkio veiklos, ar teisingai apskaičiavo mokesčius. Vykdomų kontrolės veiksmų metu nustačius atvejus, kai ūkininkai, teikdami finansines ataskaitas NMA, pateikė neteisingą informaciją, apie tai informuoti NMA.	2014 m. IV ketv.

Nr.	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
<p>Atstovas ryšiams, atsakingas už Valstybės kontrolės informavimą apie rekomendacijų įgyvendinimą plane nustatytais terminais: Žemės ūkio ministerijos Vidaus audito departamento Vidaus veiklos audito skyriaus vedėja Aldona Benetienė; Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos Paslaugų mokesčių mokėtojams departamento direktoriaus pavaduotoja Inga Gedminienė.</p>				

Mokesčių įstatymuose nustatytų žemės ūkio srities mokesčių lengvatų sąrašas³⁷

Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas, 2002-03-05 Nr. IX-751 (3 lengvatos)

40 str. 1 d. 5 p., 40 str. 1 d. 6 p. (šios dvi lengvatos privalomos pagal Europos Sąjungos teisės aktus); 100 str.

Akcizų įstatymas, 2001-10-30 Nr. IX-569 (2010-04-01 įstatymo Nr. XI-722 redakcija) (1 lengvata)

37 str. 3 d.

Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, 2002-07-02 Nr. IX-1007 (6 lengvatos)

6 str. 3 d.; 17 str. 1 d. 5 p.; 17 str. 1 d. 23 p.; 17 str. 1 d. 43 p.; 17 str. 1 d. 51 p.; 17 str. 1 d. 55 p.

Pelno mokesčio įstatymas, 2001-12-20 Nr. IX-675 (2 lengvatos)

5 str. 6 d.; 12 str. 17 p.

Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas, 2005-06-07 Nr. X-233 (2 lengvatos)

7 str. 1 d. 2 p.; 7 str. 2 d. 9 p.

Žemės mokesčio įstatymas, 1992-06-25 Nr. I-2675 (2 lengvatos)

8 str. 2 d. 9 p.; 9 str. 4 d.;

Žemės mokesčio įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011-12-21 Nr. XI-1829 (1 lengvata)

2 str. 2 d.

Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas, 1999-05-13 Nr. VIII-1183 (2002-01-22 įstatymo Nr. IX-720 redakcija) (1 lengvata)

5 str. 3 d. 2 p.

Valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991-05-21 Nr. I-1336 (2004-11-04 įstatymo Nr. IX-2535 redakcija) (3 lengvatos)

2 str. 8 d., 7 str. 2 d. 8 str. 3 d.

Sveikatos draudimo įstatymas, 1996-05-21 Nr. I-1343 (2002-12-03 įstatymo redakcija Nr. IX-1219) (4 lengvatos)

15 str. 3 d., 17 str. 4 d.; 17 str. 7 d.; 17 str. 11 d.

---

³⁷ Sąrašas sudarytas pagal 2013 m. birželio 30 d. galiojusius teisės aktus.

Valstybinio audito ataskaitos
 „Žemės ūkio srities mokesčių lengvatos“
 4 priedas

Biudžeto pajamų netekimai dėl žemės ūkio srities mokesčių lengvatų taikymo

Mokestis	Įstatymo str.	Biudžeto pajamų netekimai, mln. Lt			
		2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.
<i>Viešai skelbiami biudžeto pajamų netekimai</i>					
Akcizai	37 str. 3 d.	212,7	211,3	239,1	273,6
<i>Viešai neskelbiami biudžeto pajamų netekimai</i>					
Gyventojų pajamų	17 str. 1 d. 23 p.	76,8	103,1	38,7	45,7
	17 str.1 d. 51 p.	0,02	0,06	0,1	0,04
Pelno	5 str. 6 d.	17,8	16,5	9,5	10,5
	12 str. 17 p.	12,4	12,9	13,5	12,1
Biudžeto pajamų netekimai iš viso		319,72	343,86	300,90	341,94

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Finansų ministerijos informaciją

Valstybinio audito ataskaitos
„Žemės ūkio srities mokesčių lengvatos“
5 priedas

Fizinių asmenų finansinė informacija 2009–2012 m.

Asmuo	Metai	Pajamų deklaracija, apmokestinamosios pajamos (nuostoliai), Lt (VMI)	Pelno (nuostolio) ataskaita, pelnas (nuostoliai) ³⁸ Lt (NMA)	Skirtumas, Lt
1	2011	-22 018,00	-21 219,00	799,00
	2010	-3 140,00	36 650,00	39 790,00
2	2012	-29 080,00	96 839,00	125 919,00
	2011	-41 133,57	35 540,00	76 673,57
	2009	-20 263,51	3 142,00	23 405,51
3	2011	-62 453,79	-47 330,00	15 123,79
4	2012	-150 684,05	225 863,00	376 547,05
	2011	-136 314,82	23 585,00	159 899,82
	2010	13 073,57	14 001,00	927,43
5	2012	-136 766,70	-98 154,00	38 612,70
	2011	-53 103,44	53 974,00	107 077,44
6	2012	-246 520,25	-176 189,00	70 331,25
7	2012	-7 519,56	3 326,00	10 845,56
	2011	-24 745,92	-24 745,00	0,92
8	2011	60 995,14	110 981,00	49 985,86
9	2011	124 797,46	129 506,00	4 708,54
	2009	-56 076,71	-15 802,00	40 274,71
10	2012	-18 460,66	94 737,00	113 197,66
	2010	23 925,41	83 686,00	59 760,59
11	2011	38 224,00	100 978,00	62 754,00
	2009	-39 739,00	-15 384,00	24 355,00
12	2012	-53 780,26	-52 713,00	1 067,26
	2009	-208 333,00	-165 927,00	42 406,00
	2012	-45 083,33	125 489,00	170 572,33
13	2010	13 078,10	94 928,00	81 849,90
	2009	-5 208,00	147 124,00	152 332,00
	2011	169 705,00	170 462,00	757,00
15	2012	-39 952,22	45 109,00	85 061,22
	2011	-229 800,82	-183 386,00	46 414,82
16	2010	-35 521,64	21 217,00	56 738,64
17	2012	-10 523,00	-4 957,00	5 566,00
18	2012	-141 861,00	-78 890,00	62 971,00
19	2012	-464 956,00	-63 567,00	401 389,00
	2011	-35 730,25	-21 969,00	13 761,25
20	2012	-175 496,72	-168 554,00	6 942,72
21	2012	-173 934,67	132 243,00	306 177,67
	2011	-150 316,81	45 526,00	195 842,81
	2010	-130 082,80	47 298,00	177 380,80
22	2012	-12 866,34	8 063,00	20 929,34
	2011	-136 314,82	37 764,00	174 078,82
	2010	-48 531,65	40 306,00	88 837,65
23	2012	-198 500,60	-131 349,00	67 151,60
	2011	13 319,57	22 936,00	9 616,43
24	2009	-128 194,32	-98 507,00	29 687,32
25	2011	-1 149 075,42	-14 900,00	1 134 175,42
	2010	-499 793,00	-127 900,00	371 893,00
	2009	-711 645,00	-112 600,00	599 045,00
26	2012	-69 484,59	-18 260,00	51 224,59
27	2012	-23 699,73	-23 698,92	0,81
	2011	-67 304,14	-67 304,00	0,14

³⁸ Čia pelnas – tai grynojo pelno ir dotacijų, susijusių su pajamomis, skirtumas.

Asmuo	Metai	Pajamų deklaracija, apmokestinamosios pajamos (nuostoliai), Lt (VMI)	Pelno (nuostolio) ataskaita, pelnas (nuostoliai) ³⁸ Lt (NMA)	Skirtumas, Lt
28	2010	-113.462,01	-108.214,70	5 247,31
	2012	-18.962,56	-15.250,00	3 712,56
	2011	-16.276,25	-8.748,00	7 528,25
29	2012	-36.527,95	-34.497,00	2 030,95
	2009	-5.724,38	12.425,00	18 149,38
30	2012	-303.814,34	111.307,00	415 121,34
	2010	906,70	26.191,00	25 284,30
	2009	87.456,15	644.996,00	557 539,85
31	2011	1.831,00	34.798,00	32 967,00
	2010	-393.545,00	-382.076,00	11 469,00
	2009	-680.462,00	-288.735,00	391 727,00
32	2011	-315.653,00	-161.326,00	154 327,00
	2010	-119.956,00	-97.442,00	22 514,00
33	2011	-250.275,98	117.447,00	367 722,98
	2010	-138.789,90	180.846,00	319 635,90
34	2010	-445.024,47	-351.354,00	93 670,47
35	2012	-73.373,97	84.022,00	157 395,97
36	2010	-108.615,00	136.159,00	244 774,00
37	2011	14.697,03	116.813,00	102 115,97
	2010	80.326,82	116.813,00	36 486,18
			Iš viso	8 724 279,35

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal VMI ir NMA duomenis.